

BOEKBESPREKING

Het Belgisch Migrantendebat *De pragmatiek van de abnormalisering*

Jan Blommaert en Jef Verscheuren

Jan Blommaert, Africanist, en Jef Verscheuren, taalkundige, zijn allebei verbonden aan de International Pragmatics Association Research Centre van Antwerpen. Het onderhavig boek, *Het Belgisch Migrantendebat*, is dan ook een pragmatische benadering van het probleem. D.w.z. dat ze de fundamentele denkkaders proberen te onderzoeken via het gebruikte discours, in het bijzonder : het impliciete betekeniscomplex van het discours. Anders gezegd ze lezen op een wetenschappelijke wijze tussen de regels. Een kwestie van interpretatie, maar niet van speculatie, de methodes van de linguïstische pragmatiek verzekeren dat.

Het onderwerp van het boek, dat moet duidelijk gesteld worden, is: het migrantendebat. Het is niet de 'migrantenproblematiek' of iets anders. Dit boek is overigens het eerste deel van een drieluik over de denkpatronen m.b.t. het denken van 'de andere', bij de Europeanen.

Het onderzoeksmateriaal dat daarvoor gebruikt wordt bestaat uit uitdrukkelijk niet-extremistisch linguïstisch materiaal : berichtgeving (krant artikelen e.d.) over de 'migrantenproblematiek', politieke beleidsteksten, sociaal-wetenschappelijke onderzoeksrapporten, het discours van een officieel vormingsprogramma (dat liep met medewerking van het Koninklijk Kommissariaat voor Migrantenbeleid). Het materiaal komt uit niet-extremistische hoek omdat het discours dat daar gebruikt wordt aan expliciete niets te wensen over laat. De auteurs vonden het interessanter de denkpatronen van de 'gematigden' en de 'progressieven' (zeg maar de pro-integratie- of pro-multikulturaliteitsgroep) in het debat te analyseren. Als de besluiten -zie verder- dan niet zo vleiend zijn voor ons zelfbeeld (zijn we niet allemaal gematigd of progressief?), dan kan je

vermoeden dat men/wij Jan Blommaert en Jef Verscheuren een gebrek aan feeling voor wat opportuun is zal/zullen aanwrijven. In het licht van het opkomend Zwart-Blok moeten we nu niet op de fouten' van de progressieven gaan wijzen; zo zou de redenering kunnen gaan. Maar dat is nu juist een van gevaren waarvoor dit boek ons wil waarschuwen: dat we op deze wijze wel eens andere resultaten zouden kunnen oogsten dan we met onze goede bedoelingen (daaraan wordt niet getwijfeld) hebben gezaaid.

Wat zijn dan de belangrijkste conclusies van het boek?

1. Het discours staat bol van vaagheden, ondergedefinieerde termen en begrippen en interne tegenstellingen. Dit zowel wat betreft het bepalen van het object (Wat is het probleem?), als het omschrijven van de actoren (Wie is de migrant?). Dat maakt de termen rekbaar en vernauwbaar en uiterst manipuleerbaar en resulteert in een abnormalisering van de migrant': hij/zij is vooral anders.

Hetzelfde geldt m.b.t. het racisme. Het begrip wordt compleet uitgehold: men aanvaardt het nog uitsluitend voor de omschrijving van het gedachtengoed en akties van extreem-rechts. Alle andere uitingen van racisme worden genormaliseerd en vergoelikt. Men gaat het alledaags racisme omschrijven met eufemismen als 'xenofobie', wrevel, een begrijpelijk ongemak',...

Ook het sleutelbegrip in het debat, de integratie, is ondergedefinieerd en dus onderhevig aan manipulatie. Nergens wordt duidelijk omschreven wat het nu juist betekent en dat zet de deur open voor het steeds maar verleggen van de criteria, de culpabilisering van de te integreren migrant als de integratie dan niet blijkt te vloten; en dat terwijl de macht over het proces in autochtone handen blijft. Tenslotte weigert men ook steevast de termen eigenheid, cultuur en identiteit ondubbelzinnig te bepalen. Daardoor kan het bestaan dat we voor onze eigenheid onze Vlaamse taal buiten discussie willen stellen (het is integraal deel van onze identiteit), maar iets dergelijks weigeren voor de migranten, terwijl we toch zeggen dat ze hun eigenheid mogen behouden. Hun eigenheid en identiteit verhuist naar de sfeer van de folklore: die dingen die ze zogenaamd mogen behouden blijken eigenlijk marginale zaken te zijn.

2. De dominante visie die hierachter steekt is de homogenistische ideologie: alles moet homogeen zijn. Ondanks de retoriek wordt diversiteit geweigerd en aanzien als een probleem. De loutere aanwezigheid van de migranten wordt gezien als een probleem op zich.

Om maar een voorbeeld te noemen: migratie en de aanwezigheid van migranten in België wordt in het discours steevast voorgesteld als een uitzonderlijke situatie. Wat kan je daar anders uit concluderen dan dat een homogeen Europese, -Belgische of Vlaamse bevolking eigenlijk de normale situatie is?

3. De belangrijkste en meest schokkende conclusie van dit onderzoek is wel deze die daaruit volgt: pro en contra delen in essentie hetzelfde denkpatroon! Beide beschouwen diversiteit als een probleem. Ze verschillen alleen van elkaar in zoverre ze oplossingen voorstellen en in hun retoriek. Door ook uit te gaan van het homogenisme, ontnemen de progressieven zichzelf alle argumenten. Het zou hen (ons) dan ook niet mogen verwonderen dat het weerwerk tegen het racisme en uiterst-rechts nauwelijks zoden aan de dijk zet.

Hoe moet het dan wel? Alhoewel dat niet het onderwerp van het boek is, verbinden de auteurs er zich toe om enkele voorstellen te doen (zij het heel beknopt). Hun bedoeling is het debat te heropenen. Ze willen het mogelijk maken dat er opnieuw fundamentele vragen gesteld worden:

1. Aanvaarden we de diversiteit als uitgangspunt volledig? Of bewijzen we het alleen maar lippendienst? Een positief antwoord staat haaks op het integratiediscours en de beleidsvoorstellen die op het integratieconcept gebaseerd zijn (en waarin aan migranten hogere eisen worden gesteld dan aan autochtonen: bv. zich aanpassen aan de - niet duidelijk te bepalen - gewoontes en zeden van het Vlaamse volk).

2. Wat weten we eigenlijk over die mensen waarvoor we een beleid willen opstellen? Er is een schromelijk tekort aan etnografisch onderzoek naar de doelgroep. Bv.: voor het beleid baseert men zich op onderzoeken over de landen van herkomst, zonder zich af te vragen of de specifieke Belgische situatie (het klimaat om maar een banaal voorbeeld te geven, of het jarenlange verblijf hier) geen invloed heeft.

Tenslotte stellen de auteurs voor om zich te concentreren op rechtstreekse, kleinschalige interacties; op het niveau dus van 'mijn straat, mijn school, mijn gemeente. Het omgekeerde blijft immers te veel in reductionistische veralgemeningen hangen.

Tenslotte *wil* ik de volgende bedenking nog kwijt: *in* de *m.i.* terechte kritiek op het homogenisme ontbreekt een element. En dat is: de motieven achter het homogenisme. Er zijn motieven op twee vlakken. Ten eerste heb je de belangen die er mee gediend worden (macht) en die worden besproken. Dat vind ik een grote verdienste, want de machtsfactor wordt te vaak over het oog gezien. En ten tweede - en dat is een lacune in het boek - moet je je ook nog afvragen hoe het komt dat het homogenisme door de mensen aangehangen wordt (weze het dan impliciet). Het antwoord daarop is wellicht te vinden in de volgende richting: diversiteit is nu eenmaal niet makkelijk om mee te leven. De oproep om diversiteit te aanvaarden, mag dat niet uit het oog verliezen of er

dreigen desillusies. Immers de nadruk leggen op rechtstreekse interactie kan gezien worden als een erkenning van dit feit, maar expliciet gaat het er toch niet op in. Diversiteit is de menselijke conditie, maar de menselijke conditie is niet noodzakelijk een pleziertje. Als we diversiteit moeten aanvaarden, dan moeten we ook aanvaarden dat het leven niet altijd makkelijk is. Toch dromen velen van een onbezorgd leven. Zou daar geen groot obstakel in zitten om het migrantendebat of het denken over diversiteit vlot te krijgen?

Jaak Perquy